

Titulació	Tipus	Curs
2500259 Ciència política i gestió pública	OT	3
2500259 Ciència política i gestió pública	OT	4
2503778 Relacions Internacionals	OT	4
2504216 Història, Política i Economia Contemporànies / Contemporary History, Politics and Economics	OT	3
2504216 Història, Política i Economia Contemporànies / Contemporary History, Politics and Economics	OT	4

Professor/a de contacte

Nom: Eduard Soler Lecha

Correu electrònic: eduard.soler@uab.cat

Equip docent

Francesc Serra Massansalvador

Eduard Soler Lecha

Idiomes dels grups

Podeu consultar aquesta informació al [final](#) del document.

Prerequisits

L'assignatura no requereix cap requisit lingüístic previ. Tanmateix, tot i que hi haurà un grup en anglès, en què la docència s'impartirà en aquesta llengua, cal tenir en compte que serà necessari el domini passiu del castellà, ja que l'assignatura, per la seva naturalesa i característiques, requereix poder accedir a fonts, tant primàries com secundàries, que només són accessibles en castellà. No s'admetrà desconeixement d'aquesta llengua per evitar fer treballs, pràctiques i lectures durant el curs.

Malgrat això, en el grup en anglès tots els/les alumnes hauran de realitzar els treballs, les pràctiques i els exàmens en anglès, que és la llengua vehicular del grup.

Objectius

- Proveir l'estudiant d'instruments analítics, introductoris, per aplicar a l'estudi de la política exterior espanyola.

- Situar l'estudi de la política exterior espanyola en perspectiva històrica, per tal d'esbrinar els factors de canvi i continuïtat i valorar la intensitat dels canvis i la solidesa dels seus inhibidors.
- Analitzar les característiques del procés d'elaboració (valors, interessos, decisions), execució (instruments, accions) i control de la política exterior, amb especial atenció a la interacció entre política interior i política exterior
- Identificar les prioritats temàtiques i geogràfiques de la política exterior espanyola, identificant els actors rellevants, l'evolució de l'agenda, els instruments, les aliances i els impactes de les polítiques desenvolupades pels governs del període democràtic.
- Comparar les característiques de la política exterior espanyola amb polítiques exteriors d'altres actors, especialment les d'altres estats europeus.
- Estimular la discussió entre l'alumnat sobre la capacitat de la política exterior espanyola per adaptar-se a les transformacions internacionals i internes.

Competències

Ciència política i gestió pública

- "Diferenciar les principals teories de la disciplina i els diferents camps; les elaboracions conceptuals, els marcs i els enfocaments teòrics que fonamenten el coneixement de la disciplina i els seus diferents àmbits i subàrees, així com el seu valor per a la pràctica professional mitjançant casos concrets."
- Aplicar el coneixement teòric i analític de les relacions internacionals a casos pràctics i professionals, en particular en l'esfera del conflicte i la cooperació entre actors.
- Argumentar des de diferents perspectives teòriques.
- Demostrar que es coneixen les tendències teòriques i les aproximacions analítiques clàssiques i recents de les relacions internacionals.
- Demostrar un bon nivell d'expressió escrita en diferents registres.
- Dissenyar tècniques per a la recollida de dades, coordinar el tractament de la informació i aplicar rigorosament mètodes de verificació d'hipòtesis.
- Elaborar i planificar recerques o informes analítics.
- Fer exposicions orals efectives i adaptades a l'audiència.
- Gestionar la distribució del temps disponible per assolir els objectius establerts per portar a terme la tasca prevista.
- Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals.
- Interpretar i utilitzar acadèmicament textos en anglès.
- Sintetitzar i analitzar informació de manera crítica.
- Treballar amb tècniques quantitatives i qualitatives d'anàlisi per aplicar-les en els processos de recerca.
- Treballar autònomament.
- Treballar en equip i en xarxa, en particular en condicions interdisciplinàries.
- Utilitzar les principals tècniques de la informació i la documentació (TIC) com a eina essencial en l'anàlisi.
- Valorar aspectes distintius i instrumental conceptual i metodològic específic de les diverses tendències i aproximacions analítiques de les relacions internacionals.

Relacions Internacionals

- Analitzar l'elaboració i la implementació de polítiques públiques rellevants en l'àmbit internacional, en particular la política exterior i les polítiques de seguretat i de defensa.
- Analitzar la societat internacional i la seva estructura, així com entendre'n la rellevància en els problemes de la vida real i la pràctica professional.
- Aplicar tècniques d'anàlisi quantitatives i qualitatives als processos de recerca.
- Argumentar i establir relacions de causalitat plausibles, a partir de dades i de metateories, i establir formes de validar-o refutar-les.

- Diferenciar les principals teories de les relacions internacionals i els seus diversos camps (teoria internacional, conflictes i seguretat, organitzacions internacionals, economia política internacional, etc.) per aplicar-los a la pràctica professional.
- Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals rigoroses.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Utilitzar les diferents eines d'anàlisi del sistema internacional contemporani, i dels seus subsistemes funcionals i regionals o geogràfics.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar els processos de presa de decisions, elaboració i implementació de la política exterior i de seguretat espanyola.
2. Analitzar els rols, en clau històrica i comparada, dels diferents actors de les grans àrees regionals.
3. Aplicar el coneixement teòric i analític de les relacions internacionals a casos pràctics i professionals, en particular en l'esfera del conflicte i la cooperació entre actors.
4. Aplicar tècniques d'anàlisi quantitatives i qualitatives als processos de recerca.
5. Argumentar des de diferents perspectives teòriques.
6. Argumentar i establir relacions de causalitat plausibles, a partir de dades i de metateories, i establir formes de validar-o refutar-les.
7. Comparar succintament casos nacionals i/o regionals diferents dins d'un mateix marc internacional i/o regional.
8. Demostrar que es coneixen les tendències teòriques i les aproximacions analítiques clàssiques i recents de les relacions internacionals.
9. Demostrar un bon nivell d'expressió escrita en diferents registres.
10. Descriure els principals elements que caracteritzen la societat internacional global (1945-2000).
11. Descriure l'ordre internacional: anarquia versus ordre, societat d'estats i societat transnacional.
12. Dissenyar tècniques per a la recollida de dades, coordinar el tractament de la informació i aplicar rigorosament mètodes de verificació d'hipòtesis.
13. Distingir els factors de canvi i de continuïtat, els actors i les principals tendències de la política exterior i de seguretat espanyoles, així com de la seva relació amb els organismes internacionals, europeus i atlàntics amb què interaccionen.
14. Elaborar i planificar recerques o informes analítics.
15. Exposar les grans aproximacions a les relacions internacionals (realisme, transnacionalisme, estructuralisme).
16. Fer exposicions orals efectives i adaptades a l'audiència.
17. Gestionar la distribució del temps disponible per assolir els objectius establerts per portar a terme la tasca prevista.
18. Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals rigoroses.
19. Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals.
20. Interpretar i utilitzar acadèmicament textos en anglès.
21. Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
22. Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
23. Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
24. Sintetitzar i analitzar informació de manera crítica.
25. Treballar amb tècniques quantitatives i qualitatives d'anàlisi per aplicar-les en els processos de recerca.
26. Treballar autònomament.

27. Treballar en equip i en xarxa, en particular en condicions interdisciplinàries.
28. Utilitzar adequadament la teoria i els conceptes de les relacions internacionals (tradicions de pensament hobbesiana, grociana i kantiana).
29. Utilitzar les principals tècniques de la informació i la documentació (TIC) com a eina essencial en l'anàlisi.
30. Valorar aspectes distintius i instrumental conceptual i metodològic específic de les diverses tendències i aproximacions analítiques de les relacions internacionals.
31. Valorar críticament els impactes de la globalització en diferents àmbits: seguretat, medi ambient, drets humans, migracions i pau.

Continguts

Bloc I. UN MARC D'ANÀLISI PER A L'ESTUDI DE LA POLÍTICA EXTERIOR ESPANYOLA

Tema 1. Marc conceptual

1. Taxonomia: política exterior, diplomàcia, acció exterior, paradiplomàcia i diplomàcia pública
2. Evolució històrica: Política exterior i societat d'estats
3. Política exterior vs. política interna (joc de dos nivells): la política exterior com a interrelació entre decisors, sistema internacional (factors estructurals) i context domèstic (factors interns)
4. L'estudi dels factors i intensitat de canvi en les polítiques exteriors i dels seus inhibidors.

Tema 2. Instruments d'anàlisi

1. Elaboració de la política exterior: agenda (prioritats) i procés de presa de decisions
2. Elaboració de la política exterior: valors, identitat, interessos
3. Execució de la política exterior: objectius, instruments
4. Instruments (coerció vs. persuasió): diplomàtics, militars, econòmics, culturals

Tema 3. Orientacions per la reflexió en el cas espanyol

1. Democràcia: una política exterior democràtica?
2. Ètica: una política exterior ètica
3. Gènere: una política exterior feminista?
4. Multilateralisme: una política exterior europeïtzada?

Bloc II. LA POLÍTICA EXTERIOR ESPANYOLA EN PERSPECTIVA HISTÒRICA

Tema 4. Espanya en la societat internacional del segle XX. Període prefranquista (1898-1936)

1. Impacte del 98: decadència d'Espanya en el context internacional
2. La qüestió del Marroc com a centre de l'agenda (efectes sobre la política interna)
3. Neutralitat espanyola i multilateralisme naixent (Societat de Nacions)
4. Pensament internacionalista (Segona República)

Tema 5. Guerra Civil i primer Franquisme (1936-1957): internacionalització, de l'aïllament a la reinserció

1. Processos i actors de la internacionalització de la guerra civil
2. Espanya durant la segona guerra mundial: de la no bel·ligerància a la neutralitat
3. Aïllament internacional del règim franquista i relacions que trenquen aquest bloqueig (Amèrica Llatina, món àrab, Portugal, Vaticà i Estats Units)
4. Espanya en un context de la primera Guerra freda i de la posada en marxa del sistema de Nacions Unides.

Tema 6. Franquisme i tardofranquisme (1957-1975):

1. Nous principis (autonomia), nous instruments (modernització del Ministeri) i personalitats (Castiella)

2. La inserció i impacte de processos globals: multilateralisme, distensió, descolonització i construcció europea
3. L'impacte de les transformacions de la societat espanyola: creixement econòmic, emigració, modernització i mobilització política
4. Agenda: acords amb els EEUU i la CEE, conflictes de sobirania (Gibraltar) i descolonització (Marroc, Guinea Equatorial i Sàhara).

Tema 7. Inicis de la transició i política exterior

1. Transició democràtica i transició exterior
2. Llegat del franquisme: "sistema penetrat" pels Estats Units, polítiques de substitució (Amèrica Llatina, món àrab), "síndrome d'aïllament" en l'àmbit europeu
3. Eixos de la transició en matèria de relacions internacionals: normalització (Drets Humans), homologació amb Europa, multilateralització i mundialització
4. Consens i dissens en política exterior: integració europea i relacions transatlàntiques

Bloc III. ACTORS I PROCÉS DE PRESA DE DECISIONS

Tema 8. El marc constitucional i l'estructura institucional

1. El marc legal: Constitució espanyola (1978) i llei de l'acció i el servei exterior (2014)
2. Els actors de la política exterior espanyola (cap d'estat, govern, legislatiu i poder judicial) i el procés de presa de decisions
3. Els processos: coordinació i presidencialització
4. El Ministeri d'Afers Exteriors i el servei exterior

Tema 9. Control política, politització i debat social

1. Actors i instruments de control parlamentari
2. Partits polítics i política exterior
3. Consens, dissens i politització de la política exterior
4. Altres formes de control: opinió pública i moviment socials

Tema 10. El paper de les entitats subestats a la política exterior espanyola

1. Taxonomia: paradiplomàcia i protodiplomàcia
2. Evolució del marc legal i de la jurisprudència
3. Les Comunitats Autònomes en la política exterior: el cas de Catalunya en perspectiva comparada
4. L'acció exterior de les entitats locals: el cas de Barcelona en perspectiva comparada

Bloc. IV AGENDA I EVOLUCIÓ DE LA POLÍTICA EXTERIOR ESPANYOLA

Tema 11. Consideracions generals sobre les transformacions de la política exterior espanyola en democràcia

1. Discussió sobre quin tipus d'actor és Espanya: el concepte de potència mitjana
2. El triangle de prioritats (Europa, Amèrica Llatina i Mediterrània i els factors de continuïtat (els determinants geogràfics i els llegats històrics en la conformació de la política exterior espanyola)
3. Factors de canvi: democratització, europeïtzació i canvis en el sistema internacional
4. Canvis de govern i de lideratge i impacte en la política exterior.

Tema 12: La política europea d'Espanya

1. Negociació i adhesió a la CEE
2. Aportacions espanyoles a la integració europea i la política exterior i de seguretat comuna
3. Aliances europees
4. Posicionament d'Espanya, els seus partits i les seves ciutadania, en les línies de fractura (cleavages) europees.

Tema 13: La política iberoamericana d'Espanya

1. Llegats històrics i vincles socials

2. Actors: empreses, societat civil, diàspores
3. Dos propostes per Amèrica Llatina: iberoamericanització i europeïtzació
4. Casos de politització: Cuba i Veneçuela.

Tema 14: La política mediterrània d'Espanya

1. Condicionants geogràfics i herències històriques
2. El Magrib i les relacions bilaterals amb el Marroc
3. L'impuls de la política euro-mediterrània
4. Orient Mitjà: conflictes regionals i relacions empresarials.

Tema 15: El (re)descobrimt d'Àsia Oriental i Àfrica subsahariana

1. Vincles històrics i noves realitats internacionals
2. Les relacions amb la República Popular de la Xina i les altres potències asiàtiques
3. Els Plans Àfrica
4. Agenda: tecnologia, connectivitat, migració i desenvolupament

Tema 16: L'agenda de seguretat i les relacions transatlàntiques

1. Modernització i internacionalització de la política de seguretat i defensa
2. Actors: forces armades, complex industrial-militar i moviments socials
3. Espanya i les crisis de seguretat internacionals i europees: Balcans, Iraq i Ucraïna
4. El nexa interior-exterior en matèria de seguretat: La cooperació en la lluita antiterrorista

Tema 17: La política de cooperació al desenvolupament

1. La internacionalització, modernització i professionalització de la política de cooperació internacional al desenvolupament
2. Actors: AECID, moviments socials i actors subestatals
3. Canvia legislatius i pressupostaris
4. Prioritats temàtiques: promoció empresarial, igualtat de gènere i agenda migratòria

Tema 18: La política comercial

1. Modernització, internacionalització i europeïtzació de l'economia espanyola
2. Evolució en sectors, clients i proveïdors
3. Instruments de promoció comercial a nivell estatal (ICEX) i autonòmic (Acció)
4. Debats polítics i ètics.

Tema 19: El poder suau: diplomàcia pública, diplomàcia cultural i esportiva

1. Adaptació als canvis globals i interns
2. La diplomàcia pública espanyols: actors, instruments i canvis de prioritats
3. La diplomàcia lingüística, cultural i científica.
4. La diplomàcia esportiva

Activitats formatives i Metodologia

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes magistrals i debat en grup	45	1,8	10, 31
Debat sobre lectures obligatòries i articles complementaris	2	0,08	8, 30

Seminaris avaluables	4	0,16	19, 20, 24, 27
Tipus: Supervisades			
Lectura supervisada i preparació de textos	8	0,32	8, 17, 20, 24, 30
Redacció d'un treball grupal supervisat	4	0,16	3, 19, 20, 24, 27
Tutories per comentaris d'exàmens, treballs i altres activitats	3	0,12	5, 12, 16, 29
Tipus: Autònomes			
Activitats complementàries	17	0,68	12, 14, 17, 19, 26
Estudi del temari	30	1,2	12, 17, 19, 20, 24, 26, 29
Lectura de textos	30	1,2	12, 17, 19, 20, 26

La metodologia de l'assignatura consisteix a una part dirigida d'aproximadament el 35% del total de les hores que l'estudiant ha de dedicar-hi, essencialment constituïda de classes magistrals durant les quals també es produeixen debats en grup. També com a activitats dirigides hi ha previstos debats sobre les lectures que fan els alumnes i seminaris avaluables sobre parts específiques de l'assignatura. A banda, prop del 10% del total d'hores seran dedicades a tutories de suport supervisades, dins de les quals s'inclouen les hores de supervisió d'un treball en grup i els comentaris i revisions de treballs i exàmens. Finalment, l'alumne ha de dedicar prop del 50% de les hores previstes a treball autònom d'estudi, lectura i altres activitats complementàries. El 5% restant del temps és dedicat a pràctiques avaluatòries escrites.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Avaluació

Activitats d'avaluació continuada

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Assistència i participació	10%	0	0	5, 6, 9, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 26, 27
Examen final	30%	2	0,08	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 28, 29, 30, 31
Examen parcial	20%	2	0,08	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 31
Pràctiques	40%	3	0,12	3, 5, 8, 9, 12, 14, 16, 17, 19, 20, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31

AVALUACIÓ

L'avaluació d'aquesta assignatura consta de dues modalitats: ordinària i única. En tots dos casos els estudiants de programes d'intercanvi tindran les mateixes condicions d'avaluació que la resta dels estudiants

Avaluació ordinària:

Es compon de les parts següents:

- Un examen parcial per als dos primers blocs del programa (temes 1-7), el 20% de la nota final.
- Un examen parcial de la resta del temari (temes 8-19), el 30% de la nota final.
- Dues pràctiques, cadascuna d'elles val el 20% de la nota final
- Avaluació continuada: participació a classe i debats, comentaris de text, i altres activitats programades pels professor serviran per pujar nota (10% de la nota final)

Consideracions importants:

- Per tal de poder superar l'assignatura cal que la mitja ponderada de l'assignatura sigui de 5 sobre 10 i un resultat superior a 4/10 en almenys tres dels quatre components de la nota.
- Les pràctiques no són recuperables, però els dos exàmens parcials sí que ho són i tindran lloc al final del quadrimestre, en les dates que indiqui la facultat.
- Es considerarà "NO PRESENTAT" l'alumnat que no hagi entregat menys del 50% dels components de la nota.
- El primer examen parcial es farà durant el curs, el dia que fixi el professor i que es farà públic amb antelació suficient. El segon examen parcial serà al final del quadrimestre, el dia que fixi la Facultat i que es farà públic amb antelació suficient.
- Les dates de les pràctiques i altres activitats s'especificaran en el marc de la programació de l'assignatura (vegeu Campus Virtual).

Avaluació única:

L'alumnat que així ho hagi demanat en temps i forma, podrà acollir-se a una avaluació única que consistirà en un exercici compost per un examen (60% de la nota) i una activitat pràctica (40%)

Aquest exercici tindrà lloc al final del quadrimestre, el dia que fixi la Facultat per a l'examen de l'avaluació ordinària i es farà públic amb antelació suficient. En cas de no superar aquesta prova (puntuació inferior a 5 punts sobre 10), l'exercici podrà recuperar-se en les dates que indiqui la facultat.

Bibliografia

Bibliografia

Aquesta bibliografia recull una selecció de llibres, capítols de llibres, articles i pàgines que ajudaran a l'estudiant a seguir el programa. En la mesura del possible, s'ha recollit bibliografia en anglès, que serà prioritzada en el grup en què l'assignatura s'imparteix en aquesta llengua.

L'estudiant disposarà de materials (documents, cronologies, articles) per al seguiment detallat del curs al campus virtual. El professorat assessorarà als estudiants al llarg del curs sobre la bibliografia específica més apropiada per cada tema.

La bibliografia bàsica o obligatòria es compon de:

Un d'aquests llibres (fragments) en funció de les capacitats lingüístiques de l'alumnat

- Beneyto Pérez, José Ma (2023) *Política Exterior Española*. Madrid: Tecnos
- Garcia Cantalapiedra, D. i Pacheco Pardo, R. (Eds.) (2014), *Contemporary Spanish Foreign Policy* Routledge
- Muro, D & Lago, I (2020) *The Oxford Handbook of Spanish Politics*, Oxford University Press (especialment el bloc VII: The International arena, cap. 38-41).

- Pereira, J.C., (2010) *La política exterior de España. De 1800 hasta la actualidad*, Barcelona: Ariel

I els següents articles:

- Gustavsson, J. (1999) "How Should We Study Foreign Policy Change?" *Cooperation and Conflict*, vol. 34, no. 1, 1999, pp. 73-95. <http://www.jstor.org/stable/45083937>
- Hermann, Charles F. (1990) "Changing Course: When Governments Choose to Redirect Foreign Policy." *International Studies Quarterly*, vol. 34, no. 1, 1990, pp. 3-2, <https://doi.org/10.2307/2600403>.
- Soler i Lecha, E., Barbé, E. (2021). "Spanish Foreign Policy: Navigating Global Shifts and Domestic Crises". In: Joly, J.K., Haesebrouck, T. (eds) *Foreign Policy Change in Europe Since 1991*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi-org.are.uab.cat/10.1007/978-3-030-68218-7_11

Bibliografia complementària o addicional:

General

Beneyto, J.M. i Pereira, J.C. (2011) *Política exterior española: Un balance de futuro*, Madrid: Biblioteca Nueva

Gillespie, R., Rodrigo, F., & Story, J. (1995). *Democratic Spain: Reshaping External Relations in a Changing World*. Routledge. (també disponible en castellà amb el títol *Las Relaciones exteriores de la España democrática* publicat per Alianza)

Gillespie, R. i Youngs, R. (eds.) (2001) *Spain: The European and International challenges*, Londres: Frank Cass.

Morán, F. (1980). *Una política exterior para España*. Planeta.

Bloc I

Hudson, Valerie M. (2005) "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations." *Foreign Policy Analysis*, vol. 1, no. 1, pp. 1-30. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/24907278>.

Putnam, Robert D. (1988) "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games." *International Organization*, vol. 42, no. 3, pp. 427-60, <http://www.jstor.org/stable/2706785>.

Bibliografia específica pel bloc II

Balfour, S. i Preston, P. (2002), *España y las grandes potencias en el siglo XX*, Barcelona: Crítica, 2002. També es pot consultar la versió original en anglès (Routledge, 1999)

Barbé, E. (1990). *La transición española: Cambio y continuidad en la política exterior y de seguridad*. *Papers Revista de Sociologia*, 33, 103-120.

Cortada, J. W. (ed.) (1980), *Spain in the Twentieth- Century World. Essays on Spanish Diplomacy, 1898-1978*. Londres: Aldrich Press,.

Mesa, R. (1988). *Democracia y Política Exterior*. Ediciones de la Universidad Complutense.

Bloc III

Aixalà, A. (2005). *La política exterior española ante los retos de su politización: del consenso a la legitimidad*. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, 69, 89-105.

Del Arenal, C. (2008). *Consenso y disenso en la política exterior de España*. *Real Instituto Elcano Working Paper Series*, 25, 1-34.

Mesa, R. (1988). *Democracia y Política Exterior*. Ediciones de la Universidad Complutense.

Mesa, R., "El proceso de toma de decisiones en política exterior", *Documentación Administrativa*, núm. 205, 1985, pp.143-162. <https://revistasonline.inap.es/index.php/DA/article/view/4868/4922>.

Molina, I. i Rodrigo, F. "Las transformaciones organizativas de la política exterior española", *Revista de Estudios Políticos*, Nº 17, Julio-Septiembre 2002, pp. 173-220.
<https://dialnet-unirioja-es.ara.uab.cat/servlet/articulo?codigo=272251>.

Bloc IV

Ayuso, A. (2014). *The Recent History of Spain-Latin America Relations*. In D. Garcia Cantalapiedra & R. Pacheco Pardo (Eds.), *Contemporary Spanish Foreign Policy* (pp. 106-130). Routledge.

Barbé, E. (1999). *La política europea de España*. Ariel.

Barbé, E. (2011). *Spain and Europe. Mutual Reinforcement in Foreign Policy*. In R. Wong & C. Hill (Eds.), *National and European Foreign Policies* (pp. 131-148). Routledge.

Barbé, E. (2022) "La europeización de la política exterior: Un "buen alumno" en Arregui, J. (ed), *La europeización de las políticas públicas en España. Oportunidades y desafíos* McGraw Hill. Disponible online: https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/54997/Arregui_euro_spa.pdf (en castellà) i https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/54208/Arregui_euro.pdf?sequence=1&isAllowed=y (en anglès)

Closa, C. (Ed.). (2001). *La europeización del sistema político español*. Istmo

Del Arenal, C. (2011). *Política exterior de España y relaciones con América Latina iberoamericanidad, europeización y atlantismo en la política exterior española*. Fundación Carolina.

Hernando de Larramendi, M. (2009). *The Mediterranean Policy of Spain*. In I. Schäffer & J.-R. Henry (Eds.), *Mediterranean Policies from Above and Below* (pp. 38-62). Nomos

Hernando de Larramendi, M. & Mañé Estrada, A (Eds.) (2009), *La política exterior española hacia el Magreb. Actores e Intereses* (pp. 37-59). Ariel/Real Instituto Elcano.

Oliví, I., & Pérez, A. (2019a). *Dónde está la ayuda española? Análisis del Real Instituto Elcano*, 49, 21-33.

Oliví, I., & Pérez, A. (2019b). *Spain: The Rise and Fall of a Compliant Donor*. In I. Oliví & A. Pérez (Eds.), *Aid Power and Politics* (pp. 131-148). Routledge.

Pérez, A. (2018). *La ayuda internacional de gobiernos subnacionales y el caso particular de España*. Real Instituto Elcano Working paper, 3, 1-58.

Piedrafita, S., Steinberg, F., & Torreblanca, J. I. (2007). *The Europeanisation of Spain (1986-2006)*. Real Instituto Elcano Working Paper, 39, 1-12.

Piqué, J. (2001). *Nuevas fronteras de la política exterior de España*. *Política Exterior*, 15(79), 57-70.

Powell, C. T. (2001). *España en democracia, 1975-2000*. Plaza y Janés.

Powell, C. T. (2012). *The Pain in Spain Madrid and the European Financial Crisis*. In T. Coulombis et al. (Eds.), *Southern Europe in Trouble Domestic and Foreign Policy Challenges of the Financial Crisis* (pp. 15-39). Istituto Affari Internazionali.

Sanahuja, J. A. (2012). *Europeización y preferencia latinoamericana: dilemas y opciones para la cooperación española*. *Temas para el Debate*, 215, 18-21.

Sanahuja, J. A. (2013). *Spain: Double Track Europeanization, and the Search for Bilateralism*. In L. Ruano (Ed.), *The Europeanization of National Foreign Policies Towards Latin America* (pp. 36-61). Routledge.

Soler i Lecha, E., & Morillas, P. (2020). *Middle Power with Maghreb Focus: A Spanish Perspective on Security Policy in the Southern Neighbourhood*. *Fredrich Ebert Stiftung*. Sotillo, J. Á. (2014). *La política exterior y la política de cooperación: paradojas del caso español*. *Comillas Journal of International Relations*, 1, 117-131.

Vaquer i Fanés, J. (2014). Spain in the Mediterranean and the Middle East; the Quest for Security and Status. In D. Garcia Cantalapiedra & R. Pacheco Pardo (Eds.), Contemporary Spanish Foreign Policy (pp. 131-150). Routledge.

Documents estratègics:

Gobierno de España (2021) *Estrategia de Acción Exterior 2021-2024 / 2021-2023 Foreign Action Strategy*, disponible en castellà i anglès a :

https://www.exteriores.gob.es/es/Comunicacion/Noticias/Paginas/Noticias/20210128_MINISTERIO13.aspx

Gobierno de España (2021). *Estrategia de Seguridad Nacional 2021* (també disponible en català i anglès) a:

<https://www.dsn.gob.es/es/estrategias-publicaciones/estrategias/estrategia-seguridad-nacional-2017>

Think-tanks i portals d'informació especialitzada

- Elcano Royal Institute (EN/ES) <https://www.realinstitutoelcano.org/en/>
- CIDOB (EN/ES/CAT) <https://www.cidob.org/en/>
- Fundación Alternativas (ES): <https://fundacionalternativas.org/>
- Política Exterior (ES) <https://www.politicaexterior.com>
- ESGLOBAL (ES) <https://www.esglobal.org>
- IEEE (ES) <http://www.ieee.es>
- El Orden Mundial (ES) <https://elordenmundial.com>
- The Diplomat in Spain (EN/ES) <https://thediomatinspain.com/en/>

Programari

No es necessita programari específic per a seguir i superar l'assignatura, més enllà del domini de Moodle.

Llista d'idiomes

Nom	Grup	Idioma	Semestre	Torn
(PAUL) Pràctiques d'aula	1	Anglès	primer quadrimestre	matí-mixt
(PAUL) Pràctiques d'aula	51	Espanyol	segon quadrimestre	tarda
(TE) Teoria	1	Anglès	primer quadrimestre	matí-mixt
(TE) Teoria	51	Espanyol	segon quadrimestre	tarda